

9. Татаренко Н.О., Поручник А. М. Теории инвестиций. К. 2000г., с.90..
10. Чечелюк О. Модель фінансування житлового будівництва в Україні // Вісник НБУ. – 1999. - №7. – С. 54 – 56. Ильин И. Условия осуществления жилищной реформы // Экономист. – 2000. - №6. – С.61 – 66.
11. Чайка О. Шляхи зниження відсоткових ставок за банківськими кредитами в Україні // Вісник НБУ. – 1999. - №9. – С.24 – 30
12. Мишкін Фредерік С. Економіка грошей банківської справи і фінансових ринків / Пер. с англ. С.Панчишина Г. Стеблій. – К.: Основи 1999. – 963 с.
13. Вожжов А.П. Про моделювання процесів трансформації ресурсів комерційного банку / А.П. Вожжов // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки: Сер. Економічні науки. – 2001. – №4. – С. 201- 206.
14. Вожжов А.П. Формування моделі кругообороту фінансових і матеріальних ресурсів як формуючий чинник соціально – економічної системи / А.П. Вожжов // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – К.: ВПЦ “Київський університет”. Інститут міжнародних відносин 2001. – Вип. 26. – С. 281-287.
15. Балацкий Е. Коментарий к кейнсианской концепции мультипликатора / Е. Балацкий // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. - №11. – С.61-64.
16. Юсим В. О корректности концепции мультипликатора и акселератора инвестиций на макроуровне / В. Юсим // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. - №11. – С.57- 64.
17. Юрчишин В.В. Фінансове програмування у моделі і прогнозі української економіки: Основи фінансового програмування / В.В. Юрчишин: Навч. Посіб. – К.: Вид-во УАДУ 1997. – 352 с
18. Тарасевич Л.С. Макроэкономика / Л.С. Тарасевич, В.М. Гальперин, П.И. Гребенников, А.И. Леусский: Учебник / Общая Редакция Л.С. Тарасевича. Изд. 3-е, перераб. и доп. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ. 1999. – 656 с.
19. Доллан Э. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно – кредитная политика / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.: Под общ. ред. В. Лукашевича. – Л., 1991. – 448с.
20. Вожжов А.П. Модели экономических систем / А.П. Вожжов. - М.: Знание, 1991г (Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Практика хозяйствования и управления»; №10). – 57с.

Побоча К.П.

ЗНИЖЕННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ

Банківські установи відіграють дуже важливу роль у відтворенні фінансових ресурсів. Без створення надійного, стабільного банківського сектора не може бути мови про нормальне функціонування економіки будь-якої країни. Саме тому необхідно направити усі зусилля на удосконалення банківської системи України. Діяльність банків невід’ємно пов’язана з різноманітними ризиками. Найбільш ризикованими у діяльності будь-якого банку вважаються кредитні операції. Кредитування є домінуючим напрямом активних операцій комерційних банків України, а кредитний портфель складає більше половини усіх активів банківських установ. Банківський контроль за факторами ризику і за якістю кредитного портфеля є одним з найважливіших напрямків внутрішньої роботи банків. Процес аналітичного внутрішньобанківського контролю необхідно розглядати як систему управління ризиками, а також як інструмент здійснення ефективної грошово-кредитної політики банку. Тому для комерційних банків важливо, під час здійснення контролю за якістю кредитів, чітко визначити які саме види ризиків впливають на якість кредитного портфеля і яким чином можна їх зменшити. Питання мінімізації банківських ризиків при здійсненні кредитної діяльності комерційними банками має значну актуальність не лише для самих банків, але і для розвитку економіки нашої країни у цілому. За рахунок мінімізації ризиків банківські установи матимуть можливість зменшити кількість проблемних кредитів у структурі своїх кредитних портфелів, що позитивно відобразиться на їх діяльності. У свою чергу, стабільність банківської системи сприятиме розвитку економіки України.

Про актуальність теми щодо мінімізації банківських ризиків у банківській діяльності свідчить ряд публікацій. У наукових статтях переважним чином дослідження враховують лише один з видів банківських ризиків під час проведення кредитних операцій – кредитний [1, 15-17; 2, 24-25], хоча при кредитуванні мають місце й інші види ризику, а також у публікаціях не пов’язується мінімізація ризиків з підвищенням якості кредитного портфеля. Деякі наукові статті присвячені визначенню суті операційного ризику, його впливу на фінансову установу та управлінню даним видом ризику, [3, 39-43; 4, 47-52]. Але вони також вузько спрямовані і

розкривають суть лише одного з видів ризиків притаманного кредитним операціям. У статті Шимкович В. "Методи мінімізації кредитного ризику" розкривається зарубіжний досвід зведення до мінімуму втрат при корпоративному і споживчому кредитуванні, можливості і обмеження моделювання кредитних ризиків. [5. 40-45]. Наукове дослідження побудоване на матеріалах діяльності банків зарубіжних країн і не проводить аналогії з діяльністю банків нашої країни, автор також зконцентровує свою увагу на методах мінімізації лише кредитних ризиків. Зарубіжна наукова література класифікує банківський ризик на кредитний, ринковий, процентний, ризик незбалансованої ліквідності, недоотримання прибутку та ризик неплатоспроможності. [6. 142-146]. У вітчизняній науковій літературі наводиться велика кількість способів класифікації банківських ризиків. [7. 26-30].

Нашим завданням є ретельне вивчення суті проблеми за допомогою різних джерел інформації щодо мінімізації усіх видів банківських ризиків у контексті напряму підвищення якості кредитного портфеля банківських установ.

У науковій літературі приведені різноманітні підходи до класифікації банківських ризиків. Найбільш розповсюджена серед дослідників є класифікація, де види ризиків поділяють на форс-мажорні обставини, міжнародні, стратегічні, ринкові, економічний ризик, а також ризики пасивних і активних операцій. До форс-мажорних обставин відносять наступні підвиди ризиків: війни, суттєву зміну законодавства, соціальні та екологічні катастрофи, погіршення економічної ситуації у країні, пограбування, пожежі. Міжнародні включають у себе ризики переведення, валютні і регіональні ризики. Стратегічні складаються з внутрішньобанківських, кон'юнктурних ризиків, ризику поглинання, вибору ринкової стратегії, втрати керованості, несанкціонованого розголошення конфіденційної інформації тощо. Ринкові ризики пов'язані з новими видами продуктів та послуг банків, втратою репутації, підвищеною вимогливістю клієнтів, невизнанням банківських послуг потенційними клієнтами, інфляцією, прихованим безробіттям, небанківською конкуренцією, а також з біржовим, портфельним, юридичним та психологічним ризиками. Економічний ризик охоплює втрату прибутків, погіршення нормативів, зниження фінансового стану, втрату стійкості, зниження платоспроможності населення, банкрутство банку, ризики ліквідності, рентабельності тощо. Психологічний, міжбанківський ризики, ризик пролонгації, втрати клієнтів, вилучення вкладів притаманні ризикам пасивних операцій. До ризиків активних операцій належать: кредитний, міжбанківський, інвестиційний, венчурний, юридичний, ризик втрати клієнтів, втрати платоспроможності клієнта, банкрутство клієнта, погіршення кон'юнктури, ризик застави.

Отже, банківські ризики поділяються аналогічно банківським операціям на дві основні групи: ризики пасивних і ризики активних операцій. Але на більшу увагу заслуговують ризики активних операцій адже саме вони є найбільшим джерелом доходу комерційних банків. Кожній активній операції притаманні певні види ризику. Для здійснення кредитних операцій та послуг кредитного характеру значними є такі види ризику:

- кредитний ризик;
- відсотковий ризик;
- форс-мажорний ризик;
- операційний ризик. [7. 28].

Кредитний ризик являє собою ймовірність повного або часткового неповернення наданої банківською установою позичальнику суми кредиту. Ризик неповернення боргу банківської установи може залежати від спаду виробництва чи попиту на продукцію визначеної галузі; ризику збалансованості постачання, що обумовлене невиконанням з будь-яких причин договірних зобов'язань; ризику пов'язаного з трансформацією видів ресурсів (частіше за терміном), та ризиком форс-мажорних обставин. Переважним чином регулювання кредитного ризику базується на встановленні визначеного співвідношення між сумами виданих кредитів і власним капіталом банківської установи, тобто передбачається створення резервного потенціалу у банках для покриття можливих збитків у разі неплатоспроможності позичальників.

До кредитування та послуг кредитного характеру безпосереднє відношення має відсотковий ризик. Він передбачає можливість збитків або недоотримання прибутків внаслідок непередбаченої зміни відсоткових ставок за виданими кредитами, що може негативно відобразитись на якості кредитного портфеля банківської установи.

Форс-мажорний ризик – це ймовірність виникнення катастроф, стихійних лих, значних змін у законодавстві, які можуть призвести до втрати частини доходів від кредитної діяльності.

Операційний ризик часто визначають як відхилення у інформаційних системах та системах внутрішнього контролю, які у наслідку викликають фінансові втрати. Він може виникнути внаслідок неувважності, збоїв у системах, неефективності систем контролю або шахрайством службовців банку, що відповідають за здійснення кредитної діяльності. Операційний ризик, як і форс-мажорний, у тій чи іншій мірі має відношення до усіх активних операцій.

Останнім часом, у науковій літературі усе частіше трапляється визначення портфельного ризику. Його визначають як ймовірність втрат за окремими видами цінних паперів, а також за усіма категоріями позик. [8. 43]. Інше джерело свідчить про те, що портфельний кредитний ризик – це середньозважена величина ризиків щодо

усіх угод кредитного портфеля, де вагами виступають питомі ваги сум угод у загальній сумі кредитного портфеля, [7, 180]. Портфельні ризики можуть розподілятися на ризики ліквідності та фінансові ризики.

Управління кожним видом банківського ризику характеризується своїм інструментарієм та має певні особливості, які необхідно враховувати і ретельно аналізувати. Зовсім уникнути ризиків на практиці у банківській діяльності неможливо але його зменшувати до мінімальних розмірів є першочерговою необхідністю.

Розрізняють два способи зниження ризиків комерційних банків – загальний та частковий. Загальні способи мінімізації банківських ризиків можуть проводитись за допомогою:

- диверсифікації кредитів;
- страхування кредитів;
- введення права застави;
- здійснення кредитування на консорційних засадах;
- контролю кредитоспроможності позичальника тощо.
- Часткові методи передбачають:
- забезпечення достатнього рівня ліквідності;
- хеджування валютних операцій, (страхування);
- обчислення максимально можливого обсягу позики для надання позичальнику тощо.

Найдешевшим та найбільш простим методом зниження кредитного портфельного ризику є диверсифікація кредитного портфеля. Достатню диверсифікацію портфеля кредитів можна забезпечити за рахунок таких способів: застосування різних видів процентних ставок та способів нарахування і сплати процентів за кредит; диверсифікації позичальників (здійснюється через встановлення лімітів для усіх кредиторів окремої групи); диверсифікації забезпечення повернення кредитів; диверсифікації кредитного портфеля відносно строків; раціонування кредиту, (тобто встановлення лімітів надання позик щодо окремих кредиторів чи класів кредиторів в залежності від фінансового становища; встановлення жорстких чи гнучких лімітів кредитування щодо строків, суми, видів процентних ставок або інших умов надання кредитів).

На практиці є досить багато методів зниження ступеня ризику, однак існують найбільш розповсюджені, загальні підходи до оптимізації ступеня банківських ризиків. Вони поділяються на зовнішні та внутрішні [7, 23].

Слід зауважити, що у банківській діяльності доцільно використовувати не окремі методи зниження ризику, але їх комбінацію, застосовуючи на практиці як внутрішні, так і зовнішні способи.

Аналіз якості кредитного портфеля передбачає зниження втрат по позичкам на рівні кредитного портфеля у цілому, а також зменшення кредитного ризику по кожній окремій позичці. Класифікація кредитного портфеля за якістю дозволяє диференціювати ступінь контролю для кожної категорії, а контроль за наданням і використанням кредитів, враховуватиме безперервний процес слідкування фінансового стану позичальника, його кредитоспроможності, напрямів використання позики на протязі усього періоду кредитного договору.

У діяльності банківських установ України позитивним зрушенням є тенденція до нарощування рівня формування резервів за активними операціями. Лише за перший квартал 2003 року резерви активів зросли з 93,3% до 94,1% від розрахункової величини. Загальна сума резервів за активними операціями зросла на 7,5%, що на 1,6% більше від відповідного періоду минулого року, і досягла 4198,0 млн. грн., що у 1,6 рази більше ніж обсяг проблемних активів, [9, 3].

Найбільше за позиками банки втрачають за рахунок внутрішніх факторів – дві третини, у той час, коли за рахунок зовнішніх лише одна третина. Світовий банк надав інформацію у відсотках про те, за рахунок яких саме факторів банківські установи несуть втрати по здійсненню кредитних операцій [10, 287].

Головними причинами проблем в управлінні кредитним ризиком в діяльності банківських установ є:

- надмірна централізація або децентралізація керівників кредитних відділів;
- недоліки у документації кредитної політики банківських установ або взагалі відсутність такої документації;
- недостатній контроль за кредитним процесом;
- недостовірні інформація про позичальника;
- помилки у документальному оформленні кредитів;
- відсутність контролю за цільовим використанням позик;
- недостатні обмеження концентрації ризиків у кредитних портфелях тощо.

Як висновок можна відзначити, що мінімізація банківських ризиків, а насамперед – кредитних, дасть можливість підвищити якість кредитного портфеля, що у свою чергу підвищить ефективність банківського управління та зміцнить функціонування комерційних банків нашої країни.

Тому, одним з провідних напрямків ефективного управління банківськими ризиками є їх оцінка та аналіз, що вимагає визначення головних підходів і критеріїв. Доцільно було б в Україні створити єдині

комплексні методи аналізу, оцінки ризиків кредитних операцій і стратегій управління ними. Це сприятиме тому, що комерційні банки зможуть дати кількісне визначення основним видам ризиків і, у свою чергу зможуть застосувати дієві заходи щодо їх мінімізації. Оцінка ризику активних операцій має включати не лише комплексну оцінку окремо кожного позичальника, тобто оцінку предмета застави, аналіз кредитоспроможності, аналіз проекту, що потребує фінансування, дослідження його репутації але і дослідження сукупного ризику кредитного портфеля банківської установи, а саме його диверсифікацію, рівень резервування, ефективність цінової політики тощо. Лише таким чином можна визначити більш чітко величину ризику у цілому по банківській установі і застосувати більш ефективні методи управління ним.

Банківські установи з метою зниження кредитних ризиків формують страхові резерви. Але сам механізм формування резервів за активними операціями потребує удосконалення. Перш за все, необхідно звернути увагу на механізм класифікації дебіторської заборгованості банків. У Постанові НБУ №157, від 31. 03. 1999 р., пункт 2.4.1, заборгованість, що виникла на підставі договорів, класифікується лише з урахуванням кількості днів прострочення. Тому, у момент терміну погашення договірної заборгованості та за відсутності на даний момент можливостей погашення, банківські установи зловживають недосконалістю нормативної бази пролонговуючи угоди і, таким чином, не формують резерви на покриття ризиків. Змінити ситуацію на краще можна за рахунок внесення таких корективів: використати досвід зарубіжних країн щодо механізму класифікації пролонгованої дебіторської заборгованості та надавати перевагу такому показнику, як розмір середніх місячних надходжень на поточні рахунки організації при здійсненні класифікації кредитів. Ці зміни сприятимуть зниженню банківських ризиків та підвищенню якості активів.

Банківським установам також слід звернути увагу на внутрішні чинники, які негативно відображаються на кредитній діяльності. Насамперед необхідно звернути увагу на рівень кваліфікації фахівців кредитних відділів, а також стан кредитної роботи у банку. Для зниження ризиків під час проведення кредитних операцій дуже важливим напрямком є розмежування функцій управлінців щодо оформлення та подальшого супроводження кредиту. Це допоможе більш об'єктивно оцінювати фінансовий стан кредитора.

Література:

1. Кігель В. Про визначення оптимального кредитного портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальниками // Вісник НБУ. – 2003. – №1. – С. 15-17.
2. Коршикова Т. Контроль та управління ризиками в кредитній діяльності банків // Вісник НБУ. – 2003. – №1. – С. 24-25.
3. Богданов О. Операционный риск и его влияние на устойчивую работу финансовой организации // Банковские технологии. – 2003. – №1. – С. 39-43.
4. Богданов О. Операционный риск и его влияние на устойчивую работу финансовой организации // Банковские технологии. – 2003. – №5. – С. 47-52.
5. Шимкович В. Методы минимизации кредитного риска // Банковская практика за рубежом. – 2003. – №6 (54). – С. 40-45.
6. Питер С. Роуз. Банковский менеджмент. – М.: Издательство "Дело" –1997. —768 с.
7. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб. / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; За ред. В.В.Вітлінського. – К.: Т-во "Знання". КОО, 2000. – 251 с.
8. Цисарь И.Ф., Чистов В.П., Лукьянов А.И. Оптимизация финансовых портфелей банков, страховых компаний, пенсионных фондов. – М.: Дело, 1998. – 128 с.
9. Шлапак О., Пушкарьов В., Карчева Г. Основні тенденції і проблеми в діяльності банків України // Вісник НБУ. –2003. – №6. – С. 2-5.
10. Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка. – М.: ИКЦ "ДИС", 1997. – 464 с.

Фролова Л.В.

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ЛОГІСТИЧНИХ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ І ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Розглядаючи логістику як напрямок у сфері економіки, у рамках якого вирішується проблема розробки і впровадження комплексної системи управління товарними й інформаційними потоками на підприємстві для повного і своєчасного задоволення попиту, більшість економістів не включають у цю систему фінансові потоки [1,2,3,4]. Інша група економістів, визнаючи функціонування в логістичній системі товарного, інформаційного і фінансового потоків, останнім двом потокам відводить другорядне місце, називаючи їх обслуговуючими, що забезпечують функціонування товарних потоків [5,6]. Перспективним підходом, що дозволяє орієнтуватися на фінансовий аспект діяльності підприємства в течії усього логістичного процесу, є вплив на товарні потоки через